

Друга Всеукраїнська наукова конференція

**«Історія та археологія
України: сучасні
тренди досліджень»**

29 квітня 2026 року

М.Одеса

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д.
Ушинського»**

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

**Відділ історії козацтва на півдні України Науково-дослідного
інституту козацтва при Інституті історії України НАН
України**

Одеський національний морський університет

Одеський історико-краєзнавчий музей

**ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ:
СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2026

УДК 94(477)+903(477):(06)

Рекомендовано до друку кафедрою
історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 11 від 20 травня 2026 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол №14 від 28 травня 2026 р.

Редакційна колегія:

к.і. н., доцент Сєкєрська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*
Лаборант кафедри історії України Нікіфорова Н. А. (Одеса) –
відповідальний секретар
д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)
д. і. н. Бруяко І. В. (Одеса)
ас. Родіял Д. О. (Одеса)

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка
наукових праць / за ред. О. П. Сєкєрської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної
історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та
археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та
здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній
конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень», яка
відбулася **29 квітня 2026 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто
цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти:

д. і. н., професор Михайлуца М. І.
д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

АДМІНІСТРАТИВНІ ТА РЕПРЕСИВНІ ПРАКТИКИ
АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР В ОДЕСЬКІЙ ЄПАРХІЇ
(1920–1939)

Генсьорський Васильс.66

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО
РОЗВИТКУ БУДЖАКУ ЯК ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ
УКРАЇНИ

Гладких Анастасія, Савченко Вікторс.72

ОБРАЗ ПЕТЛЮРИ ТА СКОРОПАДСЬКОГО У ТВОРАХ
ІСТОРИКА УКРАЇНИ ВІКТОРА САВЧЕНКА

Єременко Маргаритас.81

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ПРОТОІЄРЕЯ АРСЕНІЯ
ЛЕБЕНДИЦЕВА

Єрмакова Валеріяс.88

ДЖАЗ В ОДЕСІ: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ,
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА СУЧАСНА МОЛОДІЖНА
СЦЕНА

Жимолостнова Веронікас.96

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСЕЛЕННЯ ЧАТАЛ-ГЮЮК

Засоба Катерина, Секерська Оленас.103

РОЛЬ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ У ФОРМУВАННІ
ІСТОРИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Кондратюк Василь, Середа Олександрс.109

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ОДЕСИ В ХІХ СТ.

Кравченко Яна, Діанова Наталіяс.114

НАСЛІДКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АВАРІЇ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я
НАСЕЛЕННЯ ТА ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Мехеда Ангелінас.120

УДК 94(477):27-9:316.6

Василь Кондратюк, здобувач другого рівня вищої освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

Олександр Серeda, к. і. н., доцент кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

РОЛЬ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ УНІЇ У ФОРМУВАННІ ІСТОРИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Анотація: У статті досліджується роль Берестейської унії у формуванні історичного мислення. Розкрито її вплив на осмислення процесів державотворення, релігійних відносин та національної ідентичності. Проаналізовано підходи до інтерпретації події та її значення для розуміння історичного розвитку України.

Ключові слова: Берестейська унія, історичне мислення, конфесійний конфлікт, полемічна література, православна церква, уніатська церква.

Берестейська унія 1596 року є однією з ключових подій у релігійній, культурній та інтелектуальній історії Східної Європи. Її значення виходить далеко за межі суто церковного об'єднання, оскільки вона стала чинником глибоких трансформацій суспільної свідомості. Особливо важливим є її вплив на формування історичного мислення, яке визначає способи інтерпретації минулого. У сучасній історичній науці проблема осмислення ролі Берестейської унії залишається актуальною. Це пов'язано з необхідністю переоцінки традиційних підходів до аналізу конфесійних процесів. Крім того, актуальність теми зумовлена зростанням інтересу до питань ідентичності та історичної пам'яті. Берестейська унія стала одним із ключових факторів, що вплинули на ці процеси. Вона сприяла формуванню нових інтелектуальних практик та дискусійних традицій.

Зв'язок теми з науковими завданнями полягає у вивченні механізмів формування історичного мислення в ранньомодерну добу. Це дозволяє глибше зрозуміти процеси становлення національної свідомості. Також дослідження сприяє аналізу взаємодії релігії та культури в історичному контексті. У ширшому сенсі воно допомагає осмислити роль конфесійних конфліктів у розвитку інтелектуальної традиції. Вивчення цієї проблеми є важливим і для сучасних міждисциплінарних досліджень. Воно поєднує історію, філософію, культурологію та релігієзнавство.

Незважаючи на значну кількість досліджень, у цій темі залишаються невирішені аспекти. Зокрема, недостатньо вивчено роль унії у формуванні історичної свідомості різних соціальних груп. Потребує уточнення питання про вплив полемічної літератури на розвиток історичного дискурсу. Також важливо дослідити, як змінювалися інтерпретації унії в різні історичні періоди. Особливої уваги заслуговує проблема взаємодії конфесійного та національного чинників. Усі ці аспекти визначають наукову новизну дослідження.

Берестейська унія 1596 року виникла внаслідок складного переплетіння політичних, релігійних та соціокультурних процесів у межах Речі Посполитої. Однією з ключових передумов стала криза православної церкви, яка втратила значну частину свого авторитету серед населення [1, с. 45]. Це було пов'язано як із внутрішніми проблемами церковної організації, так і з зовнішнім тиском з боку держави. Вища православна ієрархія часто демонструвала низький рівень освіченості та дисципліни. У той же час католицька церква активно зміцнювала свої позиції завдяки підтримці польської влади. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграла Контрреформація, яка сприяла активізації католицького впливу [2, с. 214].

У таких умовах православна еліта почала шукати шляхи збереження свого становища. Одним із можливих рішень стало укладення унії з Римом [1, с. 60]. Такий крок розглядався як можливість отримати рівні права з католицьким духовенством. Водночас передбачалося збереження східного обряду та традицій, унія мала компромісний характер. Проте не всі представники православного середовища підтримали цю ідею.

Важливим чинником стало також загострення міжконфесійних відносин у державі. Католицька церква прагнула до уніфікації релігійного життя, що викликало опір серед православних, що призвело до формування двох протилежних таборів. Частина духовенства

підтримувала ідею унії як засіб реформування церкви, інша частина виступала за збереження традиційної православної моделі. Такий поділ став основою майбутнього конфлікту [3, с. 178].

Не менш важливу роль відігравали соціальні чинники. Міщанство та шляхта активно включалися в релігійне життя. Особливого значення набули православні братства, які виступали на захист традиційної віри, сприяючи розвитку освіти та книгодрукування. Підвищувався рівень релігійної та історичної свідомості населення, і у результаті, суспільство стало більш чутливим до конфесійних змін. Предумови Берестейської унії були багатограними та суперечливими. Вони поєднували внутрішню кризу православної церкви та зовнішній тиск католицького середовища. Важливу роль відігравали також політичні інтереси Речі Посполитої. Унія стала спробою компромісу в умовах конфлікту, і заклала підґрунтя для подальших трансформацій у релігійному та інтелектуальному житті [4, с. 134].

Берестейська унія спричинила активну полеміку серед духовенства та інтелектуалів того часу. Полемічні твори активно зверталися до історичних фактів для обґрунтування своїх позицій. Автори використовували давні тексти, хроніки та церковні документи як аргумент для підтвердження власної точки зору, надаючи розвиток критичного ставлення до джерел та аналізу подій. У процесі полеміки формувалися нові підходи до інтерпретації історії. Зокрема, автори почали звертати увагу на причинно-наслідкові зв'язки між подіями, створюючи перехід від суто хронікального викладу до аналітичного [5, с. 115].

Православні та уніатські письменники по-різному оцінювали роль Берестейської унії. Одні вбачали в ній можливість реформувати церкву та інтегрувати її у ширший християнський світ, інші розглядали унію як загрозу релігійній ідентичності та традиціям [5, с. 120].

Особливу роль у формуванні історичного мислення відігравали братства та шкільні осередки. Вони створювали середовище, де поширювалися знання про історію та релігію. Уніатські інституції запозичували європейські освітні моделі, що стимулювало порівняльний аналіз історичних явищ. Водночас полемічна література виконувала функцію збереження колективної пам'яті та формування релігійної ідентичності [6, с. 223].

Розвиток історичного мислення також відбувався через поширення друкованих видань та навчальних матеріалів [4, с. 140]. Це

дозволяло формувати у населення навички оцінки історичних джерел. Унія стимулювала інтеграцію українських та білоруських інтелектуальних традицій у ширший європейський контекст. Водночас зберігалася власна релігійна та культурна самобутність. Полеміка і дискусії стали основою для подальшого розвитку історичної свідомості. Соціальні групи реагували на унію по-різному. Шляхта та міщанство включалися в релігійне та культурне життя, що посилювало відчуття колективної приналежності. Уніатська церква запроваджувала європейські освітні моделі, що сприяло формуванню нових культурних орієнтирів. Водночас зберігалися місцеві традиції, що створювало синтез різних культурних впливів [6, с. 223].

Берестейська унія залишила тривалий слід у свідомості поколінь, заклавши основу для подальших культурних та інтелектуальних трансформацій. Вона сприяла усвідомленню значення історії для формування ідентичності. Цей процес став важливим чинником розвитку національної та релігійної свідомості на території України та Білорусі. У результаті, унія заклала фундамент для майбутніх історичних досліджень та формування історіографії регіону [3, с. 250].

Висновки. Берестейська унія постає не лише як важливий церковно-релігійний акт, а й як складний історичний феномен, що суттєво вплинув на формування історичного мислення в українському суспільстві. Її інтерпретації протягом століть відображали зміну світоглядних орієнтирів, політичних контекстів та ідеологічних пріоритетів. Осмислення цієї події сприяло виробленню критичного підходу до джерел і наративів, що є невід'ємною рисою історичного пізнання. Водночас унія стала полем ідейного протистояння, що стимулювало розвиток полемічної літератури та інтелектуальної традиції. Через призму оцінок Берестейської унії формувалося уявлення про тяглість і розриви в історичному розвитку.

Особливе значення має те, що унія актуалізувала питання ідентичності, конфесійної належності та культурної самобутності. Це, у свою чергу, сприяло поглибленню історичної рефлексії та усвідомленню багатовимірності минулого. У різні історичні епохи вона трактувалася як компроміс, зрада або необхідний крок до збереження традиції, що демонструє варіативність історичного мислення. Така множинність підходів сприяє розвитку плюралістичного бачення історії. Важливо й те, що дискусії навколо унії стимулювали формування історичної пам'яті як динамічного процесу.

Не менш важливо, що звернення до цієї теми в сучасних дослідженнях демонструє її актуальність і сьогодні. Вона продовжує бути джерелом для переосмислення історичного досвіду та пошуку нових інтерпретацій. Таким чином, Берестейська унія відіграла значну роль у формуванні історичного мислення, сприяючи його ускладненню та поглибленню. Її вплив виходить за межі суто релігійного питання, охоплюючи ширший культурний і інтелектуальний простір. Підсумовуючи, можна стверджувати, що саме через подібні події формується здатність суспільства до критичного осмислення власного минулого.

Список використаних джерел

1. Гудзяк Б. А. *Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії*. Львів: Видавництво УКУ, 2018. 426 с.
2. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. *Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. 752 с.
3. Каппелер А. *Історія України*. Київ: К.І.С., 2019. 360 с.
4. Яковенко Н. М. *Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття*. 4-те вид., переробл. та допов. Київ: Критика, 2018
5. Яковенко Н. М. *У пошуках нового неба: Життя і тексти Йоаникія Галятовського*. Київ: Критика, 2017. 704 с.
6. Плохій С. М. *Походження слов'янських націй: домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі*. Київ: Критика, 2015. 456 с.

*Vasyl Kondratiuk,
Oleksandr Sereda.*

THE ROLE OF THE UNION OF BREST IN THE FORMATION OF HISTORICAL THINKING

Abstract: *The article examines the role of the Union of Brest in the formation of historical thinking. Its influence on the understanding of state-building processes, religious relations, and national identity is revealed. Approaches to the interpretation of this event and its significance for understanding the historical development of Ukraine are analyzed.*

Keywords: *Union of Brest, historical thinking, confessional conflict, polemical literature, Orthodox Church, Uniate Church.*

Електронне наукове видання

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Секерської. Одеса, 2026. 274 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли дослідницькі нароби молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти першого – другого рівнів, які були оприлюднені на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень» 29 квітня 2026 року у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Видання розраховане на дослідників-істориків, викладачів, здобувачів освіти і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Матеріали подано в авторській редакції

Макетування: Родіяд Д. О.

Дизайн обкладинки: Засоба К. І.

Одеса 2026